

tevékenységét higgadtan értékeli, a lehető legszélesebb összefüggésben tette mérlegre.

Végkövetkeztetése: hogy a magyarországi nemzetiségpolitika az ezeréves magyar államiság küszöbén *komoly próbatétel előtt áll*. Megújulásához, a szentistváni

állameszme továbbéléséhez – európaiságunk jövője javára – a magyar nemzetiségpolitikai gondolkodásnak is le kell tisztulnia. Örvendetes lenne, ha Tilkovszky Lóránt kötetét a politikusok is kézbevennék. Még inkább, ha okulnának belőle. **Szita Szabolcs**

A költő varázslata

Hu-Péri-Hu öreg.
Vogul és osztják teremtésénekek, sorsénekek és medvénekek *Bella István fordításában.*
(Littera Nova, Budapest, 1996.)

Kortárs-költőnk, *Bella István* elbűvöl bennünket vogul és osztják „teremtésénekek, sorsénekek, medvénekek” fordításával. „Fordítás?” Lehet-e „csak” fordításnak nevezni azt a varázslatot, ami ezeknek a különös és nyilván saját nyelvükön is bonyolult ősi énekeknek átültetése? Nemcsak bűvárkodás, költői tehetség kellett ehhez, hanem *a magyar nyelv olyan bensőséges ismerete*, amellyel különös szavakat, sose hallott, mégis érthető kifejezéseket képes úgy megalkotni, hogy hihetővé teszi: ezek az ősi énekek így szóltak valaha, valahol.

De *hol?* Bevallom, megilletődötten olvastam azt a valomást, az utószóban, amiben a költő köszönetet mond „*a próféták dühével*” kutató elődöknek, elsősorban *Reguly Antal*nak, aki másfél százada „*szibériai fölfedező útjai során iszonyú testi gyötrelmek közepette... rőtta sort sor alá a kilométer hosszú vogul és osztják hősénekeket, medvénekeket*”. Bele is halt. Hagyatéka soká porosodik, míg mások – *Pápay József*, *Munkácsi Bernát* – fel nem fedezik, ki nem egészítik; hogy most *Bella István* közkinccsé tehessen beírókú néhánnyat. Tisztelegve az elődök előtt, mindegyik ének gyűjtőjének neve szerepel a tartalomjegyzékben.

A vogul és osztják énekek valóban hiányt pótolnak: ilyenek, vagy talán ezekkel csaknem azonosak lehetnek a magyarság ide vándorolt őseinek eredeti hite szerint megénekelte, aztán elveszett (elfelejtett, kiirtott?) eredet- és sorsmondái.

Ilyenek? *Bella István* elhiteti velünk nyelvi varázslatával, hogy így szólhattak! Milyen is ez a már említett nyelvi régiség-újítás? Az egyik, íme:

Föld-szarufájú, szarufa gyökerű
házam ím, kiásatík.
tó partja gyöpe, tó martja gyepe
három teli öllel íme, behordatík.
Erdei rozmaringfa három teli öllel is
berakatík.

A magánhangzó-váltást, a hasonló szavak cseréjét gyakran alkalmazza, így is:

Küntes házam kintjére kimegyek,
sehol semmi.
Kintes házam küntjére kimenek,
sehun semmi.

Az ősi vallási szertartásokban oly gyakori istenáldozat itt a medve feláldozása; ezt a medve maga mondja el az éneken:

*Aranyszemű szemes nap szeme lehunyván,
az aranyszemű szemes nap szeme alkonyodván,
Réti Állat, szent subám
kigombolva lehúzzák Rólam,
Réti Állat, szent subám
kibogozva lenyúzzák Rólam.*

Az ilyen énekekben visszatérő ismétlődések így lesznek ugyanazok, mégis eltérőek, példák még: nyiszogó–nyöszögő, csend–csönd, törölöm–tűrölöm, mint itt:

*A csönd lehű szél fúvása elcsöndesül.
A csöndfúvású szél lehölése lecsendesül.*

Az eljövendő időt így forgatja a versben:

*Majd e mostom majdjára jövő
nap-üstökű szent nyaracskában...*

A versek tartalma nemcsak sorsokat, hanem életformát, szokásokat, eszközöket is láttat. A *kutya* például – ebben az összefüggésben – nem más, mint „*a nyuszt ölő ember kezes kaparója*”.

Egyik szebb vers, mint a másik. Szépségük különös varázsa elsodor a ma varázstalan idejéből, ha engedünk áradásainak. Különösen szép „*Az emberek-lakta városok és falvak eredeténeke*” című, a rövidke „*Szélért való könyörgés*” meg csodálatos! De van ám itt szerelmes vers is: a címe: „*Vágyakozás*”. Íme, egy részlete:

*...jegenyefenyőből ácsolt házamba
bárcsak bevihetnélek.
Jegenyefenyőből ácsolt ajtómat
bárcsak te nyithatnád meg,
tíz ujjal ujjas kezecskéiddel
bárcsak te nyitnád meg!*

Nem tudom, mennyi időt töltött *Bella István* a kis kötetnyi verssel, de megérte. A magyar népköltészet és nyelv tökéletes ismerete és szeretete kellett hozzá. Milyen jó lenne, ha folytatná!

Sinka Erzsébet

Tótok és szlovákok

Lapzárta előtt jelent meg az Útmutató Kiadó Változó Világ sorozatában „A magyarországi szlovákok” című könyv, Gyivicsán Anna és Krupa András tollából. A hasznos kiadványt követi a magyarországi németek, majd a magyarországi románok történelmét, néprajzát bemutató kötet.

Az alábbiakban az új könyvecskéből válogattunk kedvesnő olvasnivalót.

Magyarul a magyarországi szlovák „tót”-nak nevezi magát, de szlovákul mindenhol szlováknak (Slovák, Slováci), sehol sem használják „*my sme Tóti*” (mi tótok vagyunk). A magyarországi szlovákok körében a „tót” népnévnek egyetlen településen *sincs pejoratív* értelme.

A hazai szlovákok körében nagyon erős lokális, településhez kötött identitás alakult ki, s napjainkban is elsősorban ez a származás s részben az etnikai hovatartozás kifejezője: *csabai, komlósi, szarvasi* vagyok. Erős regionális, kisebb táji tudat fejeződik ki a „*Pilisania*” (pilisiek) elnevezésben, ami sokáig elsősorban pilisszentkeresztieket jelentette, de később valamennyi pilisi szlovák településre áttért.

Van a nyelvszigetek szlovák lakosságának egy olyan megkülönböztető, *földrajzi* kategóriával jellemzett elnevezése is, amely a szlovák tömbből kiszakadt s délre került népcsoport másságának kifejezője, a „*dolnozemsky Slováky*” (alföldi szlovák), illetve a „*Dolnozemska*” (alföldi) elnevezés. Ezt a két fogalmat szlovák értelmiségi körök már a XVIII. század végétől használták, s a Békés és Csanád megyében, valamint a Bácskában és a Bánátban élő szlovákokra vonatkoztat-

juk. Ezt az elnevezést a dél-alföldi megyékben is szívesen használták megkülönböztető jegyként is, mint a felföldi szlovák ellenpárját (Horniaci-Dolnaci, *felföldi-alföldi*). Napjainkban a „*dolnozemsky Slováky*”, „*dolnozemska Slováci*” fogalmak elsősorban a szlovákiai társadalom- és irodalomtudomány szóhasználatában jelentésváltozáson mentek át, s kissé parttalanul mindazokat a szlovákokat foglalják magukba, akik a mai Magyarország egész területén, valamint Romániában és a délszláv államokban élnek.

+ + +

A cseh biblia és a „*Tranoscius*”, valamint a temetési énekeket magába foglaló cseh, illetve szlovák nyelvű „*Funebrál*”, az evangélikus szlovákok népi életének szimbólumává váltak, s egyúttal az „*etnikus jelkép*” szerepét is betöltötték. A dél-alföldi szlovákok nagyon sokáig *Tranosciussal*, Kiskőrösön pedig *Funebrállal* együtt temetkeztek. Nagy Lajos „*Kiskunhalom*” című regényében, melyben *Apostag* társadalmát ábrázolja, egyik öregasszony hőse jellemzéséhez szorosan hozzátartozik, hogy „*kinn ül a ház előtt a gyalogszéken, nagy tót imakönyv fekszik az ölében...*”

M E G H Í V Ó

BUDAVÁRI MÉZESNAPOK ADVENT IDEJÉN
a Magyar Kultúra Alapítvány Székházában
(Budapest, I., Szentháromság tér 6.)
– 1997. december 5 és 7 között –

A méhek munkájának eredménye, a *méz* és az *adventi várákozás* köré szervezett szakmai konferencia és vásár, valamint a bensőséges, mégis rendkívül látványos, a – határon inneni és túli – méhészek számára szakmailag is értékes program szeretné felidézni a *régi ünnepi készülődések hangulatát*. Történik mindez hagyományörzők, bábosok és kiállítók segítségével, akik a látogatókat megtanítják különböző apró tárgyak, díszek készítésére, s közben a népi ínyesmesterek mézes teával, valódi vajdasági Luca-pogácsával, mézes pálinkával, felvidéki mézes-mákos pogácsával, mákos-mézes gubával kínálják a vendégeket – a méhészek pedig sokféle zamatos, illatos mézzel. A méhészeti kiállításon régi kaptár-gyűjtemények darabjai, régi szakkönyvek, s méz készítésénél használt eszközök, mézből előállított termékek – amelyek közül nem hiányozhatnak a mézesbábok, kalácsok, viaszgyertyák és figurák, karácsonyi díszek várják a látogatókat.

A *Budavári Mézesnapok* során lehetőség lesz *szakmai beszélgetésekre*. December 5-én *betlehemes bábjáték*, 6-án a nagyváradi Kiss Stúdió előadásában *Molnár Ferenc* „*A cukrásznő*” című színművének, illetve 7-én a mézhez és adventhez kapcsolódó *irodalmi és zenei program* megtekintésére hívják a kis és a nagyközön-séget; naponta régi karácsonyi ételek, sütemények receptjeinek megismerésére, elfeledett, a város-lakók által már kevésbé ismert *téli népszokások felelevenítésére*, a méznek a szerelemre gyakorolt jótékony hatásáról szóló, ismeretterjesztő előadás meghallgatására várják az érdeklődőket. S úgy tervezik a Magyar Kultúra Alapítvány Székházában, hogy a méhészet szakterületének, a méz jelentőségének és az adventi időszak művészeti eseményeinek összekapcsolásával szervezett meghitt, hangulatos rendezvény a határon túli magyarság *évente ismétlődő* szakmai-kulturális találkozója lesz.